

Trenčín – vitalizácia priemyselných zón

Ing. Arch. Radovan Zelik
Školiteľ: Prof. Ing Arch. Helena Zemánková
Ústav navrhování VI., FA VUT Brno

Priemyselná architektúra hrala v meste Trenčín významnú úlohu pri formovaní mestského urbanizmu. Po aktívnej industriálnej ére sa však priemysel dostáva prevažne za hranice mesta a nevyužívané areály v jeho centre sa stávajú bariérou k jeho ďalšiemu rozvoju. Snaha mesta o redefinovanie svojej kultúrnej a historickej identity však dnes predkladá odlišný uhol pohľadu. Chátrajúce priemyselné areály sa tak môžu nielen opätovne zapojiť do mestského organizmu, ale môžu svojimi hodnotami prispieť k vytvoreniu a prezentácii charakteru mesta.

Klíčová slova: Priemysel, architektúra, urbanizmus, Trenčín, dedičstvo, identita

Trenčín - Vitalizing the Industrial Areas

Industrial architecture played an important role in the city of Trenčín, forming its urban structure. Thou after the active industrial era, the production is being moved behind the border of the city blocking the future city development with its brown fields. Nowadays search for cultural and historical identity shows the brand new perspective of this issue. The abandoned industrial sites can be not only reconnected with the city organism, but can be beneficial to the process of regeneration and redefinition of the city character.

Keywords: Industry, architecture, urbanism, Trecin, heritage, identity

1 Úvod

Hľadanie genius loci v Trenčíne je základom pre nájdenie našej súčasnej identity. Mesto sa často odvoláva na svoju bohatú najmä stredovekú históriu, na Matúša Čáka, "pána Váhu a Tatier", Zikmunda Luxemburského, či Pálfiho, po ktorých nám zostala dominanta Trenčianskeho hradu. Neskôr však prišla ďalšia epocha, ktorej sa už ruiny Trenčianskeho hradu len nemo prizerali. Prišli dve svetové vojny, industrializácia, do mesta prišla železnica, elektrifikácia... všetko významné udalosti, ktoré Trenčín poznačili rovnako ak dokonca nie viac, ako jeho zlatá "historická" éra. V meste dnes sú rozľahlé plochy priemyselných areálov, plochy kasární a železničné koridory, ktoré postupne strácajú na význame. Tieto stavby však priznaný "historický" štatút nemajú a sú skôr vnímané ako chátrajúce objekty či bariéry v mestskej urbanistickej štruktúre. Avšak práve ich hodnota a potenciál pri formovní vízií o

mestskom urbanizme je nevyčísľiteľná. Ich poloha často v centrálnej časti ich predurčuje k intenzívnemu využitiu ako komerčnému tak kultúrno-spoločenskému, kde sa práve na historickej platforme podnecuje mestský dialóg.

2 História priemyslu v Trenčíne

Rozdelenie Rakúsko-Uhorska na priemyselnú a agrárnu časť prinieslo množstvo problémov. Vo svojom prejave v parlamente o tom hovorí poslanec za Trenčiansku župu Váler Smialovský v roku 1890. Kritika poukazovala na nízku mieru industrializácie, a teda nedostatok pracovných príležitostí. V správe primátora z roku 1901 sa píše:⁸ „priemysel v uplynulom roku, tak ako aj v predchádzajúcom, pokrýva iba domáce potreby“

Napriek rozvinutej železničnej sieti, vzhľadom k vojenskému významu mesta, nebol Trenčín vyhľadávaným miestom pre začínajúci priemysel. V roku 1906 sa bratom Tiberghheimovcom podarilo presadiť továreň na spracovanie vlny. Po úspešnom importe francúzskej technológie a skúseností z francúzskeho Tourcoingu, sa následne rozvíja jedna z najúspešnejších tovární v meste. Ešte dnes tu môžeme nájsť obyvateľov s týmto priezviskom.

Obrázok 1: Trenčín Pod Sokolice – kasárne + industriálna zóna. Zdroj: HANUŠIN, Martin. *Trenčín na starých fotografiách*.

⁸ Šišmiš Milan, Trenčín – Vlastivedná monografia 2,vyd. Alfa-press, Bratislava 1996, ISBN 80-05-01114-8

V susedstve továrne sa tiež nachádzala píla na spracovanie dreva z Inoveckého masívu. Kvalita stavieb síce nepresahovala ich industriálne určenie, ale dôležitou súčasťou bola železnica spájajúca areál s považskou železničnou traťou.

Medzi významné a dodnes dochované stavby patrí areál trenciankych kasární, ktorý sa rozvinul práve po 2. svetovej vojne. Okrem pôvodných viacpodlažných ubytovacích a administratívnych objektov, tu pribudla nemocnica a ďalšia nízkopodlažná zástavba.

V mestskej časti Pod Sokolice sa tiež na začiatku 20. stor. začal vyrábať Titanit podľa patentu vynálezcu Norberta Ceipeka. Či sa podarilo povodný objekt zachovať, zatiaľ nevieme. V tejto časti tiež donedávna fungovala produkcia vojenskej techniky v areáli Konštrukty.

V roku 1905 začala produkcia 1. trencianskej továrne na slivovicu a koňak. Povodne bola umiestnená v tesnej blízkosti centra, neskôr presunutá na druhú stranu rieky. Po začiatku 2. svetovej vojny sa areál rozrastal a dnes pod názvom Old Herold predstavuje výraznú plochu v náväznosti na mestské centrum či nábrežie rieky. Areál vedľa hlavného železničného ťahu, okrem výrobných a skladovacích objektov, obsahoval ubytovacie kapacity pre zamestnancov ako aj administratívne priestory.

Obrázok 2: Textilná továreň Trenčín, Pod Sokolice. Zdroj: HANUŠIN, Martin. *Trenčín na starých fotografiách*.

Obrázok 3: Liehovar Old Herold, súčasný stav. Zdroj: Archiv autora

Neskôr v Trenčíne vzniká množstvo ďalších priemyselných objektov najmä v západnej časti a v Zamarovciach, ktoré prispievajú k postupnému hospodárskemu ale aj urbanistickému rastu mesta. Po dokončení oceľových mostov cez rieku Váh sa Trenčín začína rovnomernejšie rozrastať na oboch jej stranách.

Vďaka svojej polohe sa mesto Trenčín stalo taktiež významným strategickým bodom pre armádu. Nachádza sa tu generálny štáb a vyššie spomínané kasárne. Objektov tohto druhu bolo v meste viac, a to zvlášť v rámci centrálnej mestskej zóny. V priebehu času však boli postupne sanované a nahradené novou výstavbou mestotvorného charakteru. Okrem týchto „štandardných“ objektov pre účely armády slúžili aj skladovacie priestory na Brezine, dodnes slúžiace ako vojenský priestor, a sklady pod Skalkou, kde v priestoroch vytesaných hlboko v skalách bol sklad potravín, vojenského materiálu či leteckého paliva pre vojenské letisko na opačnej strane mesta.

3 Súčasný stav.

Priemysel v Trenčíne sa dnes presunul do logisticky aj cenovo prijateľnejších okrajových zón mesta. Priestorové požiadavky sa zmenili, a tak často dochádza k uvoľňovaniu starých objektov a k výstavbe nových priemyselných hál a parkov. V súčasnosti mesto stavia ďalší priemyselný park v západnej časti v priamej návaznosti na diaľnicu, kde sa výhľadovo presúva veľká časť výrobných priestorov.

Je zrejmé, že postupom času upadne výroba v areáloch vo vnútornej mestskej štruktúre, otázkou je ako tieto priestory využiť. Vzhľadom k tomu, že v meste nefungujú, alebo nie sú zabehnuté mechanizmy pre prácu s industriálnym dedičstvom, je len ťažko možné očakávať zachovanie týchto hodnôt aj pre budúce generácie. Industriálne stavby stoja mimo spektrum ochrany. Ich odkaz je málo čitateľný a dnešnou spoločnosťou chápaný skôr negatívne.

Priemyselné objekty v centre mesta sa často stávajú opustenými a živelne ich obsadzujú súkromné firmy. Brownfield tak naďalej zostáva brownfieldom, no vznikajú tu problémy s križením prevádzok, s údržbou priestorov a mejetkoprávnymi vzťahmi.

V minulosti sa uskutočnilo niekoľko pokusov pre využitie industriálnych zón, kedy malo mesto snahu o ich koncepcnú vitalizáciu. Bohužiaľ väčšina týchto projektov dopadla neúspešne.

Mesto v súčasnosti pripravuje územný plán a v súvislosti s plánovanou prestavbou železnice ide pravdepodobne o jednu z najdôležitejších etáp mestského rozvoja. V súvislosti s presunom železnice a výstavbou nového železničného mosta sa uvoľnia významné plochy v centre mesta, cez ktoré sa mesto bude môcť spojiť s riekou. Konečne by sme tak mohli hovoriť o "Trenčíne na Váhu"! Tak by sa tiež podarilo prepojiť mesto s významným biokoridorom a oživiť tak mestskú faunu a flóru.

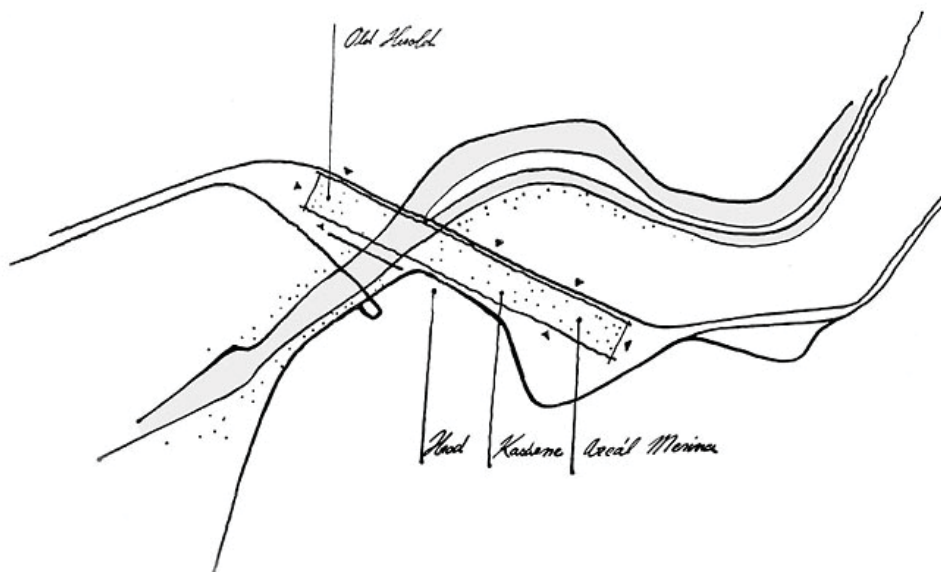
V tomto čase tiež do mesta vstupujú významní investori a ich tlak je citeľný pri presadzovaní viacerých projektov blokujúcich zdravý vývoj mestského centra či príľahlých oblastí. Toto je zrejmé z predkladaných projektov, z ktorých niektoré schémy nahrávajú potencionálnym investorom s vidinou rýchleho zisku. Samozrejme je potrebné motivovať k investičnej výstavbe, no vždy koncepcne, s jasným prínosom pre jej okolie a mesto.

4 Vízie a projekty

Je pozoruhodné ako v poslednej dobe v meste narastá občianska iniciatíva. Diskutujú sa projekty, do mesta prichádzajú architekti predkladať a konzultovať nové vízie. Mesto má vypracovaný projekt kultúrneho rozvoja, ktorý by sa mal preniesť do tvorby územného plánu. Napriek tomu sa zdá, že súčasné prostredie si vyžaduje aj odlišný prístup. V spojení s centrálnym riadeným systémom je nutné do mesta vstupovať aj v menšej mierke, vytvárať projekty pre skvalitnenie každodenného života.

Diskusia v Trenčíne dnes hľadá odpovede na otázky individuality a autenticity mestského priestoru. Bližšie skúmanie problémov a príčin prečo k novému využitiu objektov zatiaľ nedošlo, takmer vždy končí na poli investičných problémov, politickej loby či absencii konkrétneho životaschopného zámeru.

Uvoľnené plochy v centre sú príležitosťou pre úplne novú koncepciu jeho vnútorného usporiadania. Nakoniec takýchto plôch bude mať mesto viac, a to vo vzájomnej návaznosti. Napríklad územia stagnujúceho priemyslu, nevyužívané plochy pri stanici, kasárne, ktoré by svoju funkciu plnili rovnako dobre aj mimo mestského centra, izolované plochy mestskej zelene, a tiež uzlové body, ktoré umožňujú ich vzájomné prepojenie.

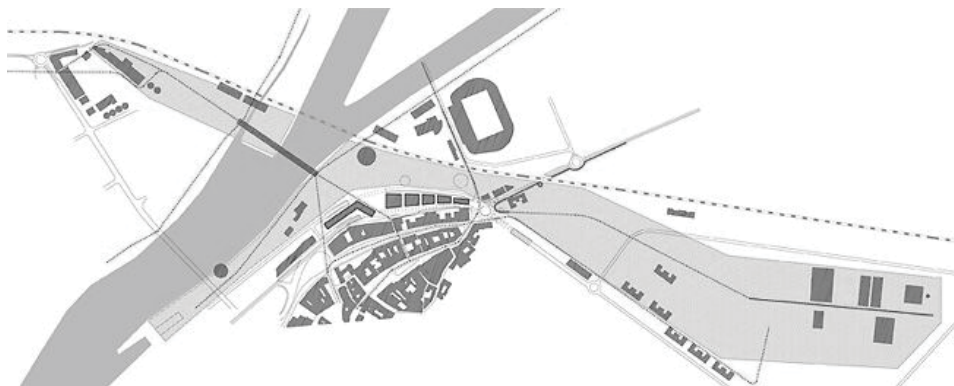
Obrázok 4: náväzné plochy brownfieldov v meste. Zdroj: Archiv autora

Nový trenčiansky „diameter“ tak začína v priestoroch upadajúcich priemyselných zón Merina, pohlcuje vojenský areál, začleňuje hlavný mestský park, oživuje nábrežie, „kolonádovým“ mostom prechádza na náprotivnú stranu a spája mesto s novým mestským centrom v časti „Zamarovce“ až po objekty liehovaru Old Herold, čím prepája obidva brehy do jedného celku.

Širší urbanistický pohľad tak umožňuje riešenie viacerých problémov ako je dopravná situácia, kvalitná obč. vybavenosť, šport, kvalita a dostupnosť bývania, posilnenie spoločenského a kultúrneho potenciálu mesta ako aj nová identita mesta. Cieľom nie je budovanie nových štvrtí v snahe o „moderné“ mesto, no skôr sprístupnenie a zhodnotenie súčasných mestských častí, ich vhodným doplnením a vzájomným previazaním do jedného kompaktného organizmu.

Námestia a pešie zóny, parky a korzá sú kostrou verejného mestského priestoru, kde automobilová doprava plní obslužnú funkciu.

Princíp záhradného mesta je jednou z mnohých tém, ktoré by mohli ideovo naplniť tento priestor. Mesto koncipované na ose zeleného pásu, sústreďujúceho spoločenský, kultúrny, športový život ako tranzitná zóna pre odľahlejšie mestské časti, tvorený širokým spektrom mestotvorných funkcií špecifikujúcich identitu miesta.

Obrázok 5: koncept mestského „diametru“. Zdroj: Archiv autora

Snahou je taktiež umocnenie jednej z hlavných charakteristík mesta – rieky Váh a jej prepojením s mestom v celej jeho hĺbke.

Hlavnou otázkou v najbližšej dobe je koncepcia dopravy v centre a to najmä ulíc Hasičská a Štefánikova, ktoré determinujú možnosti riešenia. Je pritom potrebné prihliadať nielen na kapacitné požiadavky dopravných uzlov, no taktiež na kvalitu verejného mestského priestoru, ktorého je v Trenčíne ako šafránu.

V nedávnej dobe bola na základe študentských prác mestu poskytnutá vízia na oživenie liehovaru Old Herold, ktorý v meste zaberá nemalé plochy s potenciálom vzniku nového mestského centra. Prezentované projekty boli podkladom pre doplnenie konceptu územného plánu so špecifikáciou priestoru ako občianskej vybavenosti.

Areál kasární bol pripravený na prevod do správy mesta, kedy armáda uznala neadekvátnosť využitia priestoru. Proces bohužiaľ stroskotal na politickej loby a zmene ministra obrany ako aj vládneho kabinetu. Kasárne zostali v centre a mesto čaká na ďalšiu príležitosť.

Podobnú pozornosť si zasluhujú tiež nadväzné mestské priestory lesoparku Brezina, hradného komplexu a ostrova ktoré sú priestorovo priamo nadväzné na os „industriálneho“ diametra. Ich sprístupnenie a aktivácia pre život v meste sú

esenciálnym predpokladom pre skvalitnenie života v Trenčíne a taktiež v snahe o oživenie identity mesta.

Aktuálnym problémom je riešenie nábrežia, ktoré sa bude redefinovať presunom železničnej trate. Územia, ktoré sa tak dostanú do priameho kontaktu s riekou bude nutné novo definovať. Hľadanie ideovej náplne tohoto priestoru sa stalo diskutovanou témou vo vedení mesta. Téma revitalizácie industriálneho areálu, a tak vytvorenia historickej kontinuity s budúcim nábrežím, by bolo vítanou zmenou v stratégiách plánovania mestského priestoru.

5 Zoznam použitej literatúry a prameňov

- [01] ŠČEPKO, Richard. Ako do trencina priemysel dostali: historické fotografie. In: *Www.blog.sme.sk* [online]. 23.03.2010 [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://scepko.blog.sme.sk/c/222357/Ako-do-Trencina-priemysel-dostali-Historickefotografie.html>
- [02] RENATA, Kaščáková. : *Kandidát na Trenčín - Európske hlavné mesto kultúry 2013*. Trenčín, 15.5.2006. Projekt. Mestské kultúrne centrum.
- [03] ŠIŠMIŠ, Milan. *Vlastivedná monografia*. 1. vyd. Bratislava: Alfa-press, 1996. ISBN 80-05-01114-8.
- [04] Mesto Trenčín: oficiálne stránky mesta Trenčín. MESTSKÝ ÚRAD. *Mesto Trenčín: oficiálne stránky mesta Trenčín* [online]. Trenčín, 2009 [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.trencin.sk/mesto>
- [05] HANUŠIN, Martin. *Trenčín na starých fotografiách*. 2. vyd. Bratislava: Slovart, 2002. ISBN 80-889-7592-1.